

דתישכונע

פרשת ויקרא, תשע"ט, מספר 1311

הקורבנות כאתגר לאדם המודרני: עיון בפירוש רש"ר הירש למושג ה"קורבן"

שובל שפט

האדם.¹ גישה אחת נזכרת בפירושו לפסוק בפרכתנו (ויק' א:ט): "התפישה המוטעית כאילו הקרבן בא לגרום לאלהות עונג מוחשי חושני".² תפישה מוטעית זו מייחסת תכונות גשמיות לאל, ורואה בקורבן אמצעי שממנו מפיך האל עונג גשמי (במקרה הספציפי הזה "ריח ניחוח"). תיאוריה מוטעית שנייה באשר לקורבן נזכרת בפירושו של רש"ר הירש על הביטוי "מזבח לה", הנזכר בפרשת "נח" (בר' ח:כ):³

והנה כל מקום שנזכר קרבן, הרי ה' נקרא בשם הויה ולא בשם א-להים... זאת ועוד, שם ה' בא להוציא מדעת כופרים, המטיחים דברים כלפי מעלה; הללו רואים בקרבן רק המתה והשמדה, הנותנת סיפוק לאל נוקם וצמא דם; בצרות אופקם יגילו, שכבר חדלנו להקריב קרבנות, שכבר השכלנו לדעת, שאין לעבוד את ה' בדם ובקרבן. כנגדם נזכר שם הויה בקרבן.... אכן קרבנותינו קרבים לה' - הויה אומר לאותה הנהגה א-להית שאיננה חפצה במות הרשע אלא בשובו מדרכיו וחיה.

התפישה המוטעית השנייה של מושג הקורבן רואה בו תמורה לעונש שהיה אמור לבוא על האדם. האל מוותר על דמו של האדם בתמורה לדם הקורבן. לפי הרב הירש, התפישה הזאת אינה עולה בקנה אחד עם פסוקי התורה, משום שבכל מקום שנזכר קורבן, נסמך לו שם הויה, המציין רחמים. כלומר, הקורבן איננו תביעה של הא-ל מהאדם, במידת הדיון, לספק לו תחליף ותמורה, אלא ביטוי של אהבה. בקטע הזה מייחס הרב הירש את התפישה המוטעית לכופרים (הרפורמים). הוא אף אומר שהתפישה הלא נכונה שלהם את הקורבנות גורמת למאוס בהם, ולשמוח שעידן הקורבנות חלף מן העולם.

המשותף לשתי התפישות השגויות הללו, שהן מניחות תן וקח ממשי בין האדם לאל. האל מעוניין בקורבן. הוא חשוב עבורו או כשלעצמו או כפדיון למה שהאדם חייב ממילא לתת. התפישה החלופית

עם חורבן בית המקדש בטלו הקורבנות, ועל דיניהם ותפארתם בימים עברו אפשר היה ללמוד רק ממצוות התורה, מדברי הנביאים ומההלכות והמסורות שתורה שבעל פה.

בחלוף הזמן ושינויי העיתים, עם התפשטות הנצרות והאסלאם, נחלש מוסד הקרבת קורבן ברוב הארצות שאליהם גלו ישראל. הדבר הוביל להתרחקות נפשית טבעית מכל הקשור בקורבנות, שהפכו ממציאות חיה למצוות ישנות שטעמן אינו תמיד ברור. עם זאת, בניגוד למצוות אחרות שאינן נוהגות בזמן הזה, יש לקורבנות נוכחות חזקה בחיים היהודיים היומיומיים. בתפילות המוספים של שבת וימים טובים נזכרים, לצד התחינה להקמת בית המקדש וחידוש סדר העבודה, גם הפסוקים בתורה המפרטים את הקורבנות השונים. יתרה מזאת, מנהג ישראל הוא לקרוא את סדר הקורבנות מידי יום ביומו לפני תפילות שחרית ומנחה. כך נוצר מצב, שבעוד שההתרחקות הנפשית מהקורבן הלכה והחריפה, נוכחותם של הקורבנות בחיים היהודיים נותרה חזקה בשל מקומם החשוב בנוסח התפילה היומיומי. הסתירה הזאת הייתה לצנינים בעיני מנהיגי התנועה הרפורמית בגרמניה, שדרשו להתאים את הנאמר בסידור התפילה לתודעה הדתית; מאחר שהקורבנות אינם שייכים לתודעה הדתית המודרנית, אין סיבה להתפלל לחידושם ולהזכיר את פרטיהם בתפילות החול ובתפילות המוספים.

רש"ר הירש, ממנהיגי החשובים של האורתודוקסיה בגרמניה במאה ה-19, יצא בחריפות כנגד השינויים שהנהיגה הרפורמה בתחום הזה (כמו בתחומים אחרים), וחתר לשמר את הכמיהה לבניין בית המקדש ולחידוש עבודת הקורבנות, ואת מטבעות התפילה המסורתיות המבטאות אותה. עם זאת, הוא ידע שמטרה זו לא תושג בשמרנות גרידא או בסיסמאות נוסח "חדש אסור מן התורה", אלא נדרשת תפישה חדשה של מושג הקורבן, הרלוונטית ליהודי המודרני.

קודם שנתאר את תפישתו החדשה של רש"ר הירש, עלינו להזכיר שתי תיאוריות באשר לעבודת הקורבנות שרווחו בזמנו ושהשרישו בציבור את התודעה שמדובר בריטואל פרימיטיבי, הכולל תפישה בלתי קבילה של האל ושל היחס בינו לבין

* ד"ר שובל שפט הוא חוקר בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן.

¹ על התיאוריות הללו, שרווחו באקדמיה הגרמנית בת הזמן, ראו רד"צ הופמן, **על התפילה**, ירושלים תשע"ז, עמ' מד-מה.

² תרגם מ' ברויאר, ירושלים תשס"ב, עמ' כ.

³ שם, עמ' קא.

צריך לצרף גם את פרשת "בחוקת". התכלית של עבודת המקדש היא חיזוק קיום המצוות בחיים. לכן, דתיות שמסתפקת במקדש ומתעלמת מהקדושה בחיים מחמיצה את כל מה שמהותי וחשוב בעבודת השם. הנביאים זועקים כנגד ההמרה של התכלית באמצעי, אולם הזעקה אינה מכוונת כלפי התורה, אלא כלפי מי שמפרש אותה לא נכון.

עד עתה ראינו שעבודת המקדש היא סמל לתהליך ההתקדשות של האדם, אך מהו הסמל של הקורבן עצמו? הסמל אמנם אינו מפורש בתורה, אך הרב הירש מציע להסיק זאת מההמרה של הקרבת יצחק בהקרבת האיל, בסיפור העקדה.⁶ הקרבת האיל נחשבה כהקרבת יצחק עצמו, ובזכות המעשה הזה נחשב אפרו של יצחק כצבור לפני המזבח. אבל מדוע? האם משום שהאיל היה תמורה להקרבת יצחק? פירוש זה בלתי אפשרי, שכן בניגוד ליצחק, האיל לא היה חשוב כלל לאברהם ואף לא היה רכוש, משום שבא מן הפקר. לכן ברור, שהקרבת האיל היא פעולה סמלית המעידה על הנכונות של אברהם להקריב לה' את היקר לו מכול. אם כן, הקורבן הוא סמל להקרבת האדם וקנייניו היקרים ביותר על המזבח של עבודת ה'. תכליתו היא התקרבות לה', הנעשית באמצעות ארבע העבודות הכרוכות בהקרבתו: שחיטה, קבלה, זריקה והקטרה.⁷

ע"י השחיטה הוא חייב לבטל את קיומו ורצונו העצמי. ע"י דם ומתן דמים עליו למסור את ישותו לגבוה ולהחזיק ברום התפקיד ששמה לו התורה, ואת כל מטרותיו... ושאיפותיו... עליו להקטיר באש דת למען תהייה מסייעות לקיום החלק הא-להי שלו וטיפוחו.

כמו הסמל של הקרבת הקורבן, גם להתקדשות העצמית יש מספר שלבים: השלב הראשון הוא שחיטה – האדם מבטל עצמו כנגד רצון ה'; השלב השני, שהוא כנגד זריקת הדם, הוא הקדשת העצמי לגבוה, והשלב השלישי, הזזה עם ההקטרה, הוא בחינת השאיפות והמטרות לאור ההתחייבות העצמית הקודמת של ההקדשה לגבוה.

התפישה הסמלית של הקורבן סייעה לרב הירש במטרתו המרכזית; המאבק ברפורמה ושימור מקומם החשוב של הקורבנות בתקווה המשיחית ובריטואל היומיומי. התיאוריות שראו בקורבנות "תן וקח" ממשי, שבו האדם מספק את רצונו של האל, קיבעו אותם בעולם העתיק הפרימיטיבי שאיננו מתאים לאדם המודרני. לעומת זאת, ההסבר הסמלי של הרב הירש, הרואה בקורבנות סמל להקרבה עצמית במסגרת תהליך ההתקדשות של האדם, מאפשר גם לאדם המודרני להזדהות עם הקורבנות, וללמוד מהם לקחים חיוניים לחייו.

שמציע הרב הירש למושג הקורבן היא לראות בו מעשה סמלי; זהו מעשה שאין לו תכלית מעשית, אלא הוא מביע מסר, שהאדם עשוי ללמוד ממנו דבר מה. במסגרת רשימה זו לא נוכל להתייחס לכל ההיבטים של תפישת הרב הירש את המצוות כסמלים. נאמר רק, שהרב הירש ראה בחלק מהמצוות פעולות שנועדו להעביר מסר מסוים, ולא לקדם תכלית מעשית. בחלק מהמקרים האופייניים של המצוות נאמר במפורש בתורה עצמה. למשל, כשהתורה קוראת לשמירת שבת, לתפילין ולמילה "אות", הכוונה היא שהן מבטאות מסר ביחס לברית שבין עם ישראל לקב"ה, ושזאת היא המשמעות של עשייתן. בחלק מהמקרים (כמו בקורבנות) התורה אינה אומרת במפורש שהמצווה סמלית, אלא צריך להוכיח שההבנה הזאת משתמעת מהפסוקים.⁴

לפני שנראה כיצד הרב הירש מוכיח שמצוות הקורבנות היא מצווה סמלית, נדגיש שלא רק הקרבת הקורבן היא הסמל, אלא העבודה במקדש באופן כללי. המקדש, על כל המצוות הרבות הנעשות בו, איננו תכלית לעצמו, אלא מקום סמלי, שנועד להעביר מסר על האידיאל של עבודת ה', שצריכה להתבצע מחוצה לו, בחיים עצמם. הרב הירש מוכיח את האופי הסמלי של המקדש ועבודתו מזו המשמעות שיש לשכינת ה' בתורה.⁵ מצד אחד, בפרשת "תרומה" נאמר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם" (ש"מ' כה:ח), והפירוש הפשוט הוא, שבעקבות הקמת המקדש, ה' שוכן בתוכם. מצד שני, בפרשת "בחוקת" נזכרת שכינת ה' בהקשר של קיום כלל המצוות, ללא קשר למקדש: "וְנָתַתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם וְהִתְלַכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֹא-לְהִיִּים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם" (ויק' כו:יא-יב). כלומר, בפרשת הברכות מתבאר שהתנאי להשראת שכינה הוא הקפדה על קיום הברית בין עם ישראל לקב"ה (כולל האיסורים החמורים של עבודה זרה ועריות) בחיים עצמם. מדוע, אם כן, בפרשת "תרומה" נזכר "ושכנתי בתוכם" רק בקשר להקמת המשכן? הרב הירש מבאר, שהקמת המשכן נועדה לממש את אותה תכלית של השראת השכינה בקרב העם. אלא שבעוד שבקיום הברית הדבר נעשה באופן ישיר ע"י עצם קיום המצוות, הרי שבעבודת המשכן הדבר נעשה באופן סמלי. באמצעות הפעולות הסמליות של הקרבת הקורבנות, הקטרת הקטורת, הדלקת המנורה וכו' העם מבין את תפקידו, ודבק ביתר שאת בעבודת ה' ובמצוות, שהן הערובה להתקדשות האמיתית ולהשראת השכינה.

באמצעות ההסבר הסמלי של עבודת המקדש הרב הירש פותר את הסתירה שיש לכאורה בין התורה, המדגישה את ערכה של עבודת הקורבנות לבין הנביאים המדגישים את קיום המצוות בחיים וקוראים: "לִמָּה לִי רֵב זְבַחֵיכֶם" (יש' א:יא). לפי הרב הירש, הנביאים ידעו לקרוא את התורה היטב, והבינו שלפרשת "תרומה" ול"פרשת הקורבנות"

⁶ רש"ר הירש, המצוות כסמלים (לעיל הערה 4, עמ' 35).

⁷ רש"ר הירש, פירוש לתהלים עג:ז, תרגם י"ז ליפשיץ, ירושלים תשנ"ה, עמ' 298.

⁴ רש"ר הירש, המצוות כסמלים, תרגם א' וולף, ירושלים תשמ"ד, עמ' 28-35.

⁵ שם, עמ' 126-123 וראו גם פירוש רש"ר הירש לשמות כה:ח (לעיל הערה 2, עמ' שב).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

f [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף